

УДК 378.147:796-051(477)

DOI <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-2-48-53>

Ливацький Олександр Васильович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
slonik50a@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8012-9116>

Очкалов Олександр Федорович,

старший викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
al.ochkalov@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7336-7573>

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ВІД ІСТОРИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ДО ПРАВОВИХ НОРМ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Реалізація концепції «Нова українська школа» (2016) зумовлює перегляд профілю вчителя фізичної культури. У нових реаліях педагог стає архітектором безпечного, інклюзивного та людиноцентричного середовища. Це потребує уваги до професійного становлення вже на початковому етапі підготовки, де дисципліна «Вступ до спеціальності» закладає основу фахової ідентичності.

Становлення вчителя неможливе без ретроспективного аналізу історичних традицій та гуманістичних засад педагогіки. Водночас сучасні виклики вимагають орієнтування у правових нормах, що регулюють діяльність закладу: від академічної свободи до відповідальності за здоров'я учнів.

Постає потреба в обґрунтуванні інтегративного підходу, який поєднає ціннісний досвід минулого з правовим полем НУШ. Це забезпечить розуміння місії вчителя як фахівця, здатного ефективно організовувати рухову діяльність у сучасному освітньому просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх педагогів фізичного виховання постійно перебуває у центрі уваги науковців. Теоретичні засади формування фахової компетентності вчителів досліджено з фокусом на методичних та змістових аспектах. Зокрема, питання гуманізації та ідеї людиноцентризму в системі підготовки фахівців ґрунтовно висвітлено у працях О. Ливацького, О. Отравенка та С. Ливацької. Автори наголошують на необхідності розвитку особистісного потенціалу здобувача замість репродуктивного відтворення вправ (Ливацький, Отравенко & Ливацька, 2025).

Дослідження О. Очкалова акцентують увагу на модернізації програм із урахуванням цифрових трансформацій та інновацій у курсі «Вступ до спеціальності» (Очкалов, 2025). Організаційні та нормативно-правові засади галузі в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення відображені у посібнику «Організатору інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти» за редакцією С. Кириленко та І. Євтушенко (2025).

Незважаючи на значний доробок, інтегрований розгляд «Вступу до спеціальності» як ланки, що синтезує історичний досвід та вимоги Нової української школи, залишається недостатньо висвітленим, що й зумовило вибір теми статті.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розкриття змісту професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури шляхом інтеграції історичної спадщини педагогіки та сучасних організаційно-правових стандартів Нової української школи в межах опанування пропедевтичного курсу «Вступ до спеціальності».

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємодоповнюючих методів: історико-ретроспективний аналіз (для вивчення генезису педагогічних ідей); контент-аналіз нормативно-правових актів та професійних стандартів (для визначення сучасних вимог до вчителя); компаративний підхід (для порівняння традиційних систем виховання та концептуальних засад НУШ).

Виклад основного матеріалу. Професійне становлення вчителя фізичної культури починається з усвідомлення суспільної значущості його діяльності та вивчення історичного генезису галузі. Освітній компонент «Історія фізичної культури» виступає фундаментом підготовки фахівців (Ливацький, 2025), виконуючи у межах «Вступу до спеціальності» пізнавальну та світоглядну функції.

Аналіз історичних традицій дозволяє простежити еволюцію постаті вчителя: від античного «пайдотриба» до педагога-гуманіста епохи Відродження. Для першокурсника важливо усвідомити, що засади Нової української школи – дитиноцентризм та педагогіка партнерства – мають глибоке коріння у працях класиків. Зокрема, погляди Олександра Духновича на фізичне виховання як засіб національного самоствердження та ідеї Григорія Ващенка щодо формування вольової людини безпосередньо корелюють із завданнями національно-патріотичного виховання.

Особливої уваги заслуговує постать Івана Боберського, який інтегрував європейські методи в український контекст, розглядаючи вчителя як наставника, що формує характер громадянина. Ця гуманістична лінія продовжується у спадщині Василя Сухомлинського, який довів, що емоційний комфорт дитини є передумовою успішного навчання. Спадкоємність цих ідей дозволяє сприймати Професійні стандарти як закономірне продовження світової думки. Саме занурення в історичні основи фаху дозволяє студенту сформувати цілісну ідентичність (Мосейчук, Байдук, 2021).

Ключові принципи НУШ – індивідуалізація та гуманізм – мають глибоке історичне підґрунтя (Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, 2016). Якщо на початку ХХ століття діяльність українських педагогів-новаторів була формою спротиву, то сьогодні ідеї національно-патріотичного гартування здобули статус державної політики, закріпленої у Професійному стандарті (Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів...», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2020). Це свідчить про тяглість думки: сучасний педагог продовжує справу просвітителів у правовому полі незалежної держави. Усвідомлення цієї місії дозволяє фахівцю сформувати професійну відповідальність вже на етапі вступу до спеціальності (Ливацький, 2025). Трансформація підготовки полягає у переході від «тренувальної» до «виховної» моделі, що передбачає створення індивідуальних освітніх траєкторій.

Другим критично важливим аспектом професійного вступу є ознайомлення з організаційно-правовими основами функціонування закладу середньої освіти. Якщо історичний блок відповідає за «дух» професії, то правовий – за її «літеру» та безпекові межі.

Сучасний учитель фізичної культури діє у складному правовому полі, що регулюється Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державним стандартом

базової середньої освіти та Професійним стандартом вчителя (Закон України «Про освіту», 2017; Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020; Державний стандарт базової середньої освіти, 2020; Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів...», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», 2020). Особливе місце у правовій підготовці майбутнього вчителя посідає вивчення базового законодавства, зокрема Закону України «Про освіту», який закріплює ключові засади державної політики: людиноцентризм, академічну свободу педагога та забезпечення якості освітньої діяльності (Закон України «Про освіту», 2017). У контексті професійного становлення вчителя фізичної культури критично важливим є розуміння Закону України «Про повну загальну середню освіту», який деталізує питання організації освітнього процесу, безпеки учнів та створення інклюзивного середовища (Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020). Саме ці законодавчі акти визначають правовий статус вчителя не лише як працівника, а як суб'єкта освітнього права, який несе відповідальність за збереження життя та зміцнення здоров'я дітей у демократичному просторі НУШ.

У процесі вивчення «Вступу до спеціальності» студенти мають усвідомити зміну парадигми: від жорсткої регламентації та нормативів (репродуктивна модель) до академічної свободи вчителя у виборі засобів навчання за умови дотримання безпеки та інклюзивності. Особливого значення набуває правова грамотність у питаннях запобігання травматизму, захисту прав дитини та забезпечення безбар'єрного доступу до занять, що є ключовими вимогами Нової української школи. Ці аспекти детально розглядаються у посібнику А. Коноха, Ю. Коваленка та С. Парія (Конох, Коваленко & Парій, 2024).

На етапі «Вступу до спеціальності» студент має усвідомити, що професія вчителя фізичної культури є однією з найбільш регламентованих з погляду безпеки. Сучасні правові норми НУШ вимагають від вчителя високого рівня технологічної готовності. Це включає не лише вміння працювати з електронними журналами, а й здатність використовувати цифрові інструменти для моніторингу фізичного стану учнів, що корелює з положеннями про академічну свободу та самостійне проектування навчального процесу (Кириленко, Євтушенко, 2025). Професійне становлення в цьому аспекті передбачає перехід від виконання «вказівок зверху» до відповідального прийняття рішень у межах правового поля, що гарантує фізичну та психологічну безпеку кожного учня.

Проілюструємо перехід від теорії до практики на прикладі впровадження інклюзивного підходу (що є правовою вимогою НУШ). Якщо історично фізична культура часто орієнтувалася на середньостатистичні нормативи, то сучасний учитель, спираючись на правову грамотність, розробляє адаптивні навчальні плани.

Під час уроку з елементами гімнастики вчитель використовує цифрові інструменти (наприклад, мобільні додатки для відеоаналізу рухів) для диференційованої корекції вправ учнів з різними фізичними можливостями. Це демонструє синергію: вчитель діє в межах правового поля (інклюзія), використовує цифрову компетентність та спирається на гуманістичну ідею поваги до особистості, закладену історичними традиціями.

Висновки. Резюмуючи результати дослідження, підкреслимо, що ефективність підготовки майбутнього вчителя фізичної культури прямо залежить від системності освітнього компонента «Вступ до спеціальності». Ключовими векторами цього процесу є:

- історична спадкоємність, що забезпечує тяглість гуманістичних цінностей української педагогіки;
- правова грамотність, яка стає гарантом безпеки та професійної відповідальності вчителя в умовах НУШ;
- професійна ідентичність, яка формується як результат усвідомлення студентом своєї місії через синтез досвіду минулого та вимог сучасності.

Така інтеграція дозволяє виховувати вчителя нового покоління – не виконавця, а суб'єкта освітнього права та фахівця з високим рівнем професійної стійкості.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні структурно-функціональної моделі професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури в межах пропедевтичного курсу «Вступ до спеціальності», визначенні критеріїв та рівнів сформованості професійної ідентичності студентів, а також в емпіричній перевірці ефективності інтеграції історичної та організаційно-правової складових підготовки в умовах реалізації концепції Нової української школи.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
2. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Конох А. П., Коваленко Ю. О., Парій С. Б. Вступ до спеціальності і техніка безпеки : навч. посібник. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 84 с.
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
6. Ливацький О. Освітній компонент «Історія фізичної культури» як фундамент професійної підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення : зб. наук. пр.* Харків : ХДАФК, 2025. С. 52–59.
7. Ливацький О. В., Отравенко О. В., Ливацька С. Ю. Роль освітнього компоненту «Теорія і методика фізичного виховання» у формуванні професійних компетентностей майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2025. № 3. С. 136–146. DOI: <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-3-136-146>
8. Мосейчук Ю. Ю., Байдюк М. Ю. Середня освіта. Фізична культура. Вступ до спеціальності : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 130 с.
9. Організатору інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти : електрон. навч.-метод. посібник / за заг. ред. С. В. Кириленко, І. Н. Євтушенко. Київ, 2025. 438 с.
10. Очкалов О. Ф. Сучасні професійні вимоги до фахівців із фізичної культури: інноваційні методи, професійна підготовка та адаптація до змін. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя : зб. тез III Всеукр. наук.-практ. конф.* Харків : ХАІ, 2025. С. 100–103.
11. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів...», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 р. № 2736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

References

1. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 veresnia 2020 r. № 898 [State standard of basic secondary education: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 30, 2020 No. 898]. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05 veresnia 2017 r. № 2145-VIII [Law of Ukraine «On education» of September 5, 2017 No. 2145-VIII]. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» vid 16 sichnia 2020 r. № 463-IX [Law of Ukraine «On complete general secondary education» of January 16, 2020 No. 463-IX]. (2020). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].

4. Konokh, A. P., Kovalenko, Yu. O., & Parii, S. B. (2024). Vstup do spetsialnosti i tekhnika bezpeky [Introduction to the specialty and safety techniques]. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].

5. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 hrudnia 2016 r. № 988-r [The concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education «New Ukrainian School» for the period until 2029: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 14, 2016 No. 988-r]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

6. Lyvatskyi, O. (2025). Osvitnii komponent «Istoriia fizychnoi kultury» yak fundament profesiinoy pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoi kultury i sportu [Educational component «History of Physical Culture» as a foundation for professional training of specialists in physical culture and sports]. In: *Aktualni problemy fizychnoho vykhovannia riznykh verstv naseleennia – Actual Problems of Physical Education of Different Population Groups*. (pp. 52–59). Kharkiv: KhDAFK [in Ukrainian].

7. Lyvatskyi, O. V., Otravenko, O. V., & Lyvatska, S. Yu. (2025). Rol osvitnioho komponentu «Teoriia i metody fizychnoho vykhovannia» u formuvanni profesiinykh kompetentnostei maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury [The role of the educational component «Theory and methods of physical education» in the formation of professional competencies of future physical education teachers]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences*, (3), 136–146. DOI: <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2025-3-136-146> [in Ukrainian].

8. Moseichuk, Yu. Yu., & Baidiuk, M. Yu. (2021). Serednia osvita. Fizychna kultura. Vstup do spetsialnosti [Secondary education. Physical education. Introduction to the specialty]. Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t im. Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].

9. Kyrilenko, S. V., & Yevtushenko, I. N. (Eds.). (2025). Orhanizatoru innovatsiinoi diialnosti v zakladakh zahalnoi serednoi osvity: elektron. navch.-metod. posibnyk [To the organizer of innovative activities in institutions of general secondary education: electronic educational and methodical manual]. Kyiv [in Ukrainian].

10. Ochkalov, O. F. (2025). Suchasni profesiini vymohy do fakhivtsiv iz fizychnoi kultury: innovatsiini metody, profesiina pidhotovka ta adaptatsiia do zmin [Modern professional requirements for physical culture specialists: innovative methods, professional training and adaptation to changes]. In: *Aktualni pytannia fizychnoho vykhovannia, sportu, zdorovoho sposobu ta yakosti zhyttia – Current Issues of Physical Education, Sports, Healthy Lifestyle and Quality of Life*. (pp. 100–103). Kharkiv: KhAI [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv...», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity»: Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy vid 23 hrudnia 2020 r. № 2736 [On approval of the professional standard for the professions «Primary school teacher...», «Teacher of a general secondary education institution»: Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine dated December 23, 2020 No. 2736]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> [in Ukrainian].

Ливацький О. В., Очкалов О. Ф. Професійне становлення майбутнього вчителя фізичної культури: від історичних традицій до правових норм Нової української школи

У статті розглянуто проблему професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Особливу увагу приділено освітньому компоненту «Вступ до спеціальності», який виступає інтеграційною платформою для поєднання дисциплін «Історія фізичної культури» та «Організаційно-правові основи фізичної культури». Здійснено історико-ретроспективний аналіз розвитку педагогічних ідей, що формують гуманістичні цінності професії, та контент-аналіз сучасних нормативно-правових актів, які визначають діяльність учителя фізичної культури в умовах НУШ. Показано, що синергія історичної спадкоємності, правової грамотності та пропедевтичної підготовки забезпечує формування цілісної професійної ідентичності студента, сприяє розвитку його стійкості та відповідальності. Практичний кейс впровадження інклюзивного підходу та цифрових технологій ілюструє перехід від теоретичних засад до сучасної освітньої практики. Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні інтегративної ролі пропедевтичного курсу як системоутворюючого чинника професійної ідентичності майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: вчитель фізичної культури, Нова українська школа, «Вступ до спеціальності», «Історія фізичної культури», «Організаційно-правові основи фізичної культури», історична спадкоємність, правова грамотність, інклюзія.

Lyvatskyi O. V., Ochkalov O. F. Professional development of a future physical education teacher: from historical traditions to the legal norms of the New Ukrainian School

The article examines the problem of professional formation of future physical education teachers within the framework of the «New Ukrainian School» (NUS) concept. Special attention is paid to the educational component «Introduction to the Specialty», which serves as an integrative platform for combining the disciplines «History of Physical Culture» and «Organizational and Legal Foundations of Physical Culture». A historical-retrospective analysis of the development of pedagogical ideas forming the humanistic values of the profession was conducted, along with a content analysis of modern regulatory acts that define the activities of physical education teachers under NUS conditions. It is shown that the synergy of historical continuity, legal literacy, and propedeutic training ensures the formation of a student's holistic professional identity and contributes to the development of their resilience and responsibility. A practical case study on the implementation of an inclusive approach and digital technologies illustrates the transition from theoretical foundations to modern educational practice.

Key words: physical education teacher, New Ukrainian School, «Introduction to the Specialty», «History of Physical Culture», «Organizational and Legal Foundations of Physical Culture», historical continuity, legal literacy, inclusion.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого
доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026